

СТАНОВИЩЕ

от д-р Йовка Великова Тишева, професор в СУ „Св. Климент Охридски”, на дисертационен труд за присъждане на научна степен ”доктор на науките”

в област на висше образование **2. Хуманитарни науки**
професионално направление **2.1. Филология**
научна специалност **Български език**

Автор: доц. д-р Ваня Иванова Зидарова, ПУ „Паисий Хилендарски”

Тема: „Семантика и прагматика и детерминацията в българския език”

1. Общо представяне на процедурата

Със заповед № РЗЗ-6063/14.12.2017 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски” (ПУ) съм определена за член на научното жури (като автор на становище) за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Семантика и прагматика на детерминацията в българския език” за придобиване на научната степен ‘доктор на науките’ на ПУ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, научна специалност Български език. Автор на дисертационния труд е доц. д-р Ваня Иванова Зидарова, Катедра по български език към Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски”. Представените материали са в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение и Правилника за развитие на академичния състав на ПУ.

Доц. д-р Ваня Зидарова участва в процедурата с дисертационен труд (331 стр.), автореферат (64 стр.) и 12 публикации (2 от които под печат) по темата на дисертацията.

2. Актуалност на тематиката

Дисертационният труд на доц. д-р В. Зидарова „Семантика и прагматика на детерминацията в българския език” е оригинална и задълбочена разработка, насочена към проучване на един от най-дискусионните въпроси в съвременната българска граматика – въпроса за детерминацията (или определеността) като езикова (а не само морфологична) категория. В теоретичен план актуалността на настоящата работа се определя от факта, че се търси оптимизация на съществуващите теоретични модели за представяне на категорията. Извеждането на анализите на равнището на изказването, дискурса и комуникацията обогатява утвърдената в езиковедската българистика представа за същността на разглежданата категория. Актуалността на дисертацията се определя не само от избора на обект и предмет на проучването, но и от иновативния комплексен подход, който отговаря на актуалното състояние на лингвистичната наука.

3. Познаване на проблема

Проблематика, с която е свързана настоящата дисертация, е била предмет на редица предходни проучвания, проведени през различни периоди от развитието на българската езиковедска наука, върху различни емпирични данни и през призмата на различни теоретични модели. Доц. В. Зидарова показва блестяща осведоменост за изследванията по въпроса както в общотеоретичен, така и езиковоспецифичен план. Открояването на спорните или неизяснени въпроси за същността, обхвата и изразяването на значенията в рамките на категорията се отразява в точно и реалистично формулираните изследователски задачи. Авторката познава състоянието на изследванията по въпроса за определеността/детерминацията и това е убедително доказано в направените прегледи на мненията в първите възрожденски граматики, в монографиите, студиите и статиите на български и чуждестранни езиковеди, в традиционните

и в най-новите описателни граматики на българския език. Тези прегледи не са самоцелни, а са ориентирани към извеждане на общите подходи към разглеждания проблем и на този фон мотивирано представяне на авторската позиция. Критическото осмисляне на натрупания изследователски опит личи в подбора на цитираните в текста трудове, в полемичния тон и в оценките на авторката за представяните мнения.

4. Методика на изследването

Изследването на детерминацията, направено от доц. В. Зидарова, се основава на надеждна методологическа основа и система от методи, адекватни на изследователския обект. Методиката на изследването, в която традиционният структурен подход, фокусиран върху употребата на членни форми при имената, е обогатен с прилагането на семантични и прагматични подходи към една граматична (най-вече морфологична) проблематика, е разработена лично от авторката и успешно апробирана в хода на анализите.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд на доц. В. Зидарова следва класическата структура на подобен тип монографични изследвания и включва увод, същинска част, разделена в пет обособени глави, заключение и библиография. Върху 331 компютърни страници са проследени генезисът на мненията за същността на определеността/неопределеността, моделите за представяне на значенията в рамките на категорията, формалните им изразители, спецификата на детерминацията в семантичен и прагматичен план и особеностите на различните видове детерминатори в съвременния български език.

Според авторката съдържанието на детерминацията за изградено от когнитивни и прагматични признаци, чиято реализация е определена от начина, по който говорещият/пишещият иска да конструира своето изказване, и от комуникативните цели на участниците в общуването. В тази връзка в първата глава от текста доц. В. Зидарова представя отношенията между семантика, прагматика и теория на комуникацията. Следвайки компонентния анализ на значението, тя приема, че „семантиката (значението) е набор от елементарни семантични единици, което ще разглеждаме като диференциални семантични признаци, и че тези признаци са част от познавателния човешки опит” (стр. 22). Съчетаването на семантичния с прагматичния подход ориентира описанието към триадата „говорещ, знак, обект. Или с други думи *как и защо говорещият означава определен обект с точно определен знак*” (стр. 48). Точно и операционализирано са дефинирани ключови за изследването понятия: диференциален семантичен признак, детерминатор, референция, референт, актуализация, идентификация и др.

Втората глава от дисертацията започва с реферативно-аналитичен преглед на изследвания на наши и чуждестранни езиковеди, в които се прави семантична интерпретация на категорията определеност/неопределеност или детерминация. След обобщенията за състоянието на проучванията доц. В. Зидарова представя своя модел за детерминацията, включващ структурни, семантични и прагматични елементи. С това се свързва един от безспорните теоретични приноси на настоящата разработка.

В предложения модел водещи са „референциалният и комуникативно-прагматичният подход към езиковите факти” (стр. 128). Авторката приема, че общото семантично съдържание на категорията е отношението на участниците в комуникативния акт към предмета на съобщението, и го представя чрез семантичните признаци единичност /неединичност; референтност/нереферентност и идентифицираност/неидентифицираност, при който се наблюдава градуалност, тъй като съществува и трета междинна степен – идентифицируемост. Задълбочените разсъждения за същността на всеки от признаците и за комбинаториката им са направени върху разнообразни примери, в чиито анализи личи умението на дисертантката да прилага семантичния и прагматичния подход. Изводите, до които тя достига, са в основата на

предложения авторски модел на детерминацията (стр. 155-157), разбрана като комуникативно-прагматична категория на съществителното име. Семантиката на детерминацията включва когнитивни, комуникативни и прагматични признаци, затова В. Зидарова отнася категорията към най-високото езиково равнище - равнището на изказването (дискурса).

В следващата част от дисертацията е направен задълбочен анализ на маркерите на детерминацията в българския език: граматични детерминатори – членните морфеми; семантични (лексикално-семантични) детерминатори - съществителните собствени имена/апелативите; лексикални детерминатори - неопределителни, показателни, притежателни, обобщителни, отрицателни местоимения. С приносен характер са наблюденията за неопределителния член и за детерминатора *един* (степената на граматикализация на *един*). Оригинално мнение, което може да се определи като принос на авторката в теоретичен план, е представено и в петата глава от дисертацията, посветена на генеричността.

6. Преценка на публикациите и личния принос на дисертанта

Доц. В. Зидарова представя дванадесет статии по темата на дисертационния труд, с което, съгласно приложената справка, отговаря на специфичните изисквания на Филологическия факултет на ПУ. Една от тези публикации е в чужбина, а останалите са в издания на ПУ или в сборници с материали от научни форуми. Проведеното изследване на детерминацията в българския език е изцяло дело на авторката и има ясно очертани теоретични и теоретико-приложни приноси за езиковедската българистика.

7. Автореферат

Авторефератът на дисертацията е изготвен според изискванията на съответните нормативни документи. Той отразява точно и обективно структурата и съдържанието на представения за защита труд, резултатите от проведеното проучване и приносите на авторката.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд „Семантика и прагматика на детерминацията в българския език“ съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагането му и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и резултати напълно съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ. Дисертационният труд доказва задълбочените познания на доц. В. Зидарова в областта на теоретичната граматика, уменията ѝ да прилага съвременни изследователски подходи в научни проучвания с оригинален и значим принос в българистиката.

Това ми дава основание убедено да дам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено в дисертационния труд, и предлагам на почитаемото научно жури да присъди научната степен ‘доктор на науките’ на Ваня Иванова Зидарова в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Български език).

9.02.2018 г.

Изготвил становището:

Проф. д-р Йовка Тишева